

DEN STORE FAMILIE

ET DYR BLANDT ANDRE

Du er en abe. Din pels er ikke så synlig. Men den er der. Du er også et pattedyr. Hunnerne blandt os føder levende unger, og babyerne drikker mælk hos deres mor, ligesom hos flagermus, vildsvin og delfiner. Og så er du et hvirveldyr. Du har en rygrad, der starter ved halebenet og går hele vejen op til dit hoved.

Hvis du sammenligner dit skelet med en slanges, en elefants og en blåhvals, så vil du se mange ligheder. **Du deler gener med bananer, edderkopper og alger.** Din krop er fyldt med fremmed DNA fra et mylder af bakterier. For dem er du intet andet end et perfekt økosystem. Alle atomerne i din krop er genbrug.

Den er god nok. Du er et dyr. Evolutionært set er du ikke noget særligt. Du og dine artsfæller, *Homo sapiens*, har en lang fælles historie med de nærmeste slægtninge. Men det anatomisk moderne menneske har ikke været på planeten særligt længe. Det drejer sig om cirka sølle 200.000 år.

Til sammenligning har den blå fisk en historie, der rækker 360 millioner år tilbage, og dolkhaler har imponerende 450 millioner års historie. Alligevel har vi på

denne korte tid som biologisk art været rigtig gode til at sprede os over hele planeten. På det punkt minder vi meget om rotter og kakerlakker.

DET UNIKKE MENNESKE

De sidste par årtusinder har mennesket gjort alt for at definere sig selv som unikt. Med tanken om en jord i centrum for universet og mennesket som den ypperste skabning har vi, om ikke på andre måder, udmærket os som naturhistoriens nok mest arrogante væsen. Vi har fejret os selv i filosofi, kunst, religion og videnskab. Vi har troet, vi var universets centrum.

I dag er vi klar over, at vi bor på en mindre planet, der sammen med syv andre kredser om en gennemsnitlig stjerne sammen med mere end hundrede milliarder andre i Mælkevejen, der selv udgør blot en lillebitte del af en kæmpemæssig galaksesamling ved navn Laniakea. Det er vores hjem i universet, og adressen burde, om ikke andet, indgyde os en vis ydmyghed. Men den – ydmygheden – har haft trange kår de sidste par tusinde år.

Vi er unikke som mennesker. Men vi er ikke mere unikke end alle andre dyr, der lever og nogensinde har levet. Vi er i dette øjebliksbillede af jordens historie bare rigtig gode til at udnytte en bestemt økologisk niche, altså de livsmuligheder, der byder sig for et mellemstort pattedyr med en stor hjerne og en alsidig teknologibeherskelse. Det moderne menneskes umiddelbare succes har imidlertid konsekvenser for andre end os selv.

Vores historie er lige nu en historie, der skrives på be-

kostning af rigtig mange andre dyr og planter, og vores evolutionære imperialisme har dermed en pris, som ikke kun truer eksotiske arter langt fra vores egne hyggelige stuer. Det går også ud over grundlaget for vores børn, børnebørn og deres børn i mange efterfølgende generationer.

Er det en måde at behandle sin familie på?

BLOMSTER, FRØER OG DRÆBERSNEGLE

Vores succes giver os nogle privilegier. Det er et velkendt fænomen i naturen. Nogle gange stormer bestemte arter ind i ellers velafbalancerede økosystemer og kommer uden naturlige fjender hurtigt til at få en dominerende rolle.

De rododendroner, der i 1800-tallet som victoriansk modedille blev indført fra Gibraltar til England og Wales, dominerer nu mange landskaber og har fortrængt den oprindelige natur. De er bogstaveligt talt et voksende problem og efterlader terrænet nedenunder fuldstændig goldt.

Et andet eksempel er de omkring hundrede agatuder, der i 1935 blev indført til Australien fra Hawaii. Intentionen var et forsøg på biologisk bekæmpelse af en lokal sukkerrørsbille uden pesticider. Det var en stor succes. For tusen.

På blot firs år er de hundrede tudser blevet til mere end to hundrede millioner. Med en oprindelse i Syd- og Mellemerika kunne den nu indtage et helt nyt kontinent med en kraftig gift som bedste forsvar. Den gift

har australske varaner, slanger og krokodiller, der ellers sagtens kunne leve af de næringsrige tudser, ikke nået at tilpasse sig. Tudsen lever derfor fint, formerer og spreder sig fra øst mod vest, mens indfødte arter nu er truede.

I noget mindre målestok ser danske haveejere fortvivlet til hvert eneste år, når dræbersneglene kryber ind på grunden fra naboen. Vi kalder den slags invasive arter.

Mennesket er også en invasiv art. Ad flere omgange har vores forfædre forladt det afrikanske kontinent og spredt sig til Asien og Europa og endelig for 15-20.000 år siden til de amerikanske kontinenter.

Der tegner sig et klart mønster mellem menneskets udbredelsehistorie og de store pattedyrs forsvinden overalt uden for Afrika. På de nye jagtmarker i Europa, Asien og Amerika bukkede flodheste, mammutter, kæmpebjørte og kæmpedovendyr under. Den biologiske måde at beskrive det på er, at en ny art kommer til at dominere en økologisk niche. **I den forstand minder mennesket om dræbersneglen.**

Men vi adskiller os fra alle andre invasive arter. Vi kan nemlig i dag se og forstå konsekvenserne af vores handlinger. Det giver os et ansvar, som ingen andre arter har. – Og muligheden for at forstå vores egen og resten af vores store families historie. For vi, alle mennesker på hele planeten i dag, ligner hinanden mere, end vi er forskellige. Det er det helt grundlæggende familietræk. Det er også kernen i vores store familiehistorie.

DIN NÆRE FAMILIE

Alle har en mor og far. Nogle har søskende, kusiner og fætre, tanter og onkler. Alle kommer et eller andet sted fra, og alle har en historie. De historier kan være meget forskellige og resultatet af både simple og utroligt komplicerede sociale konstellationer. De kan dække over traditionelle mønstre, helt særlige forhold og tilfældige hændelser. Men en ting har de tilfælles. De siger det samme, uanset om man vil det eller ej: Alle har en familie, i hvert fald biologisk, og i langt de fleste tilfælde også kulturelt.

Vi tænker som regel over familien som vores nære familie. Som dem, vi bor sammen med, voksede op sammen med og måske dem, vi bevidst har valgt ikke at leve sammen med. Familien er et socialt fænomen.

Nyere historie er blevet skrevet som kernefamiliens storhed og fald. Kernefamilien med faste funktioner som familieoverhoved, forsørger og husmoder er resultatet af en årtusindelang udvikling af en række samfundsnormer. Med tiden blev den ideal og ideologi, ramme og spændetrøje. Men har også måttet give op til fordel for multifamiliemønstre.

Din familie, måske din nabos eller dine venners har formentlig brudt med traditionerne og byder på samliv på kryds og tværs, skilsmisser, halvsøskende, papmødre og weekendfædre, adoptivbørn og samkønsforældre. Det betyder ikke, at der ikke er normer i dag. Men de sociale variationer er større i det 21. århundrede, end de var i 1950'erne.

Det ved vi godt. I dag er det anderledes, end det var i gamle dage. Sagen er bare, at gamle dage ikke er særligt længe siden, når vi ser på menneskets samlede historie. Og mange af de forskellige måder at organisere familieliv på giver os indtryk af store forskelle, snarere end de lader os se ligheder.

Nogle antropologer har set på disse kulturelle ligheder og forskelle mellem folk fra hele verden. **Tilsyneladende opfører vi os på mange måder ens over for andre mennesker, uanset hvordan vores familiestruktur er.** For eksempel er der på tværs af kulturer et generelt incestforbud.

Det er også udbredt blandt hele jordens befolkning at indgå i ægteskabslignende kontraktmæssige alliancer. De dækker alle over en helt konkret måde at indgå længelevende forhold, der gensidigt forpligter gennem en bindende aftale. Sådant en aftale kan i de fleste tilfælde brydes, men oftest kun med en vis vanskelighed.

Der er imidlertid en lang række andre ting, der gør sig gældende og spiller en afgørende rolle for hele vores sociale liv, inklusive vores familieliv. De er resultatet af en lang og integreret biologisk og kulturel historie, der rækker millioner af år tilbage. Denne bog handler om den store familiehistorie. Det er den historie, der hjælper dig til at forstå mange af de dagligdags ting, som du selv, din familie og dine venner gør. Den fortæller os blandt andet, hvorfor vi kan lide, når spædbørn griner, hvorfor kvinder kan få orgasme, og hvad vi egentlig skal med

bedstemor. Det er vores biokulturelle familiehistorie. Og den begynder i Afrika.

DIN EVOLUTIONÆRE FAMILIE

Vi er de eneste overlevende. Men vi er langt fra den eneste menneskeart. Sammenlignet med vores uddøde slægtninge har vi ikke engang været her særligt længe. Neandertalere spredte sig over Asien og Europa op til 300.000 år, før *Homo sapiens* første gang vovede sig uden for Afrika for under 100.000 år siden.

På Gibraltar har vi fundet de sidste spor af neandertalere. Den menneskeart forsvandt for knap 40.000 år siden. *Homo floresiensis*, bedre kendt som hobbitterne på grund af deres lave højde og lange fødder, uddøde for omkring 17.000 år siden. Fossile rester og redskaber af de små mennesker blev opdaget i begyndelsen af det 21. århundrede på den indonesiske ø Flores. For bare få år siden fandt man i Sibirien godt 40.000 år gamle spor af endnu en menneskeart, der indtil videre er kendt som denisoaer.

DNA-undersøgelser har vist, at vi deler genetisk materiale med neandertalere og denisoaer. Der er endda tale om et så tæt genetisk fællesskab, at der er tale om nær familie, ja, faktisk om vores nærmeste uddøde familie. Det kan kun forklares på en måde. **Vores forfædre har både kæmpet med konkurrerende arter om overlevelse og blandet DNA.**

Sagt på en anden måde, så har vores egen art parret sig med både neandertalere og denisoaer. Hvor kærlige